

Demeter Éva

ADALÉKOK AZ ÁRAPATAKI VARROTTAS TÖRTÉNETÉHEZ 2.

Az *Acta (Siculica) 2006/3.* kötetében közzétettük azokat az írott forrásokat, amelyek az árapataki varrottas tárgyban hoztak újat a kutatás számára.¹ A forrás egy része a Székely Nemzeti Múzeum dokumentumtárában található főispáni levelezés (1895-ös év), másik része a Román Állami Levéltár Sepsiszentgyörgyi fiókjában magánszemélyek irataiból származik. Ennek a második résznek a megírását az ebbe szükségesszerűvé, hogy a Román Állami Levéltár Sepsiszentgyörgyi fiókjába került a Potsa József főispán levelezésének egy része, amelyről korábban nem volt tudomásunk.²

Másrészt korrigálnunk kell az előző részben Csorba Samu kereskedőről tett megjegyzéseinket, miszerint nem a hímzéskultúra terjesztése és a falu gazdasági potenciáljának növelése volt az elsődleges célja.³ A Marosvásárhelyi Kereskedelmi és Iparkamara Jelentésében olvashatjuk a Csorba Samu tevékenységének indítóokát.⁴ A székely háziipari cikkek értékesítését a háziipar fejlesztése érdekében a kereskedelemügyi miniszter támogatta, két vállalkozót bízva meg a termékek eladásának szervezésével. Egyikük Csorba Samu brassói kereskedő volt, akihez Csík-, Udvarhely- és Háromszék tartozott, a másik Halmágyi Viktor marosvásárhelyi kereskedő, Maros-Torda vármegyére terjedő hatáskörrel. Mindkettőjüket 4000 forint államsegélyben részesítette a minisztérium, amelyről utólag tartoztak elszámolással. 1891-ben már sikeres szervezésről ír a jelentés. Csorba Samu bizományi raktárakat hozott létre háztartási és gazdasági eszközökből Debrecenben, Püspökladányban, Kolozsváron, Brassóban bazárt létesített, a székely termékeket eljuttatta a Budapesti Kereskedelmi Múzeumba, és annak fumei osztályához, részt vett a komáromi, linzi és váci kiállításokon. A csángó szötteseknek Ausztriában és Németországban szerzett piacot. 1891-ben összesen 165 embert foglalkoztatott, akiknek 5183 forintot és 69 krajcárt fizetett ki. Vállalkozásaiban akkor érte kár, ha némely székely

háziipari termékek nem feleltek meg az elvárásoknak és nem tudta értékesíteni.

A vármegyei levéltárból az 1893–1899 közötti időszakból azokat a leveleket tesszük közzé, amelyek az árapataki varrottas ügyében íródtak, vagy más a levél tárgya, de utalások érintik ezt a témát is. Ebben az időszakban zajlik a millenniumi kiállítás, a készülődés az 1900-as párizsi világkiállításra, a londoni magyar estély a székely háziipari cikkek bevezetésére 1899-ben, és folyamatos a Magyar Kereskedelmi Múzeum árukészletének feltöltése.

Bartha Vilma ipartanítónő 1893-ban állította össze a női ipartanműhelynek a millenniumi kiállításra az elkövetkező három évben küldendő munkáit. (1. melléklet) A tizennyolc tétel között egyetlen rend árapataki vagdaltas technikával, selyemmel hímzett ágynemű szerepel, 25 forint értékben. Akárcsak a női ipartanműhelynek a karácsonyi bazárba küldött munkái között, itt is megtaláljuk a kalotaszegi varrottast is.⁵

1898 áprilisában Lukács Béla kormánybiztos Herman Ottó az ösfoglalkozások témában szervezett gyűjtőútja kapcsán Potsa Józsefet kéri levélben, hogy saját vidékén támogassa őt. (2. melléklet) A kutatást Herman Ottó a párizsi világkiállítás magyar osztályának történelmi pavilonjában az ösfoglalkozásokat bemutató rész rendezése érdekében végzi. A levél hátoldalán olvashatjuk Potsa intézkedését a kérés továbbítására vonatkozóan és a kormánybiztoshoz címzett választ, melyben Potsa jelzi, hogy a párizsi világkiállításra az árapataki varrottásokat szeretné bemutatni, és kéri az aláíró ívet és a csoportszámot. Utóbbi csak jóval később, november 21-én postázzák. Erre a levélre a válasz a kormánybiztos helyettől érkezik, aki november 28-án kelt levelében értesíti a főispánt, hogy a háziipari cikkek bemutatásával a Magyar Kereskedelmi Múzeumot bízták meg, továbbá, hogy az igazgatónak közvetítette a kérést, aki az árapataki varrottas kiállításának ügyében meg fogja keresni a címzettet. (3.

¹ DEMETER Éva 2006, 35–42.

² Vármegyei Levéltár, Fond 9, 30. csomó. A rendezetlen csomagot Csáki Árpád kollégánk tanulmányozta, ő hívta fel figyelmünket az árapataki vonatkozású anyagokra, és a hozzáférést is neki köszönhetjük.

³ DEMETER Éva i. m., 38.

⁴ *Marosvásárhelyi Kereskedelmi- és Iparkamara Jelentése az 1891-ik évben.* 1892, 125–126.

⁵ Azt a listát szintén Bartha Vilma állította össze. Lásd DEMETER Éva i. m., 39.

melléklet) A megkeresésre sem kell sokáig várni, november 30-án ír a Magyar Kereskedelmi Múzeum igazgatója: biztosítja Potsát, hogy a kiállításon, melynek rendezésére megbízást kaptak, az árapataki varrottas megfelelően képviselve lesz, nem kell külön bejelentés, és a költségeket is a szervező intézmény állja. (4. *melléklet*) A kiállításra szánt cikkekből mintát kér, árusítás céljából is. Ez utóbbi kérésből arra következtetünk, hogy az árapataki varrottas nem volt folyamatosan jelen a Magyar Kereskedelmi Múzeum áruai között. 1895-ben a karácsonyi bazár feltöltése kapcsán Rác igazgató szintén Potsával vette fel a kapcsolatot. Akkor a legnagyobb értékű együtttest, a hálószoza-készletet a nem megfelelő méretű függönyök miatt nem sikerült értékesíteni, azokat visszaküldték.⁶ Kérdés, hogy az azóta eltelt években küldtek-e egyáltalán varrottast, illetve hogy Csorba Samu áruai között, aki még az indulás évében szállított háziipari termékeket a Magyar Kereskedelmi Múzeumba és annak fiemei osztályára, ott volt-e az árapataki varrottas. Potsa ír az árapataki körjegyzőnek, Reményik Mátyásnak, tájékoztatva őt, hogy Simon Demeternének hat darab minta elkészítéséhez adott anyagot, de mivel ezekből csak hármat kapott meg, kéri a jegyzőt, hogy sürgesse meg az illetőt, mert lejár a beküldési határidő. A jegyző hamar eleget tesz a kérésnek, felkéri otthonában az asszonyt, aki megígéri, hogy egyet elkészít december 19-ig, a másodikat jövő év január 10-ig, de harmadikra nem tud határidőt mondani, mert kis gyerekei vannak és nincs ideje. (5. *melléklet*) Simon Demeterné alkotói öntudatát bizonyítja, hogy azért nem akarja, hogy valaki besegítsen a varrásba, mert nincs olyan, aki annyira szépen tudna varrni. Végül a jegyző azt javasolja, hogyha nem sikerül az asszonnak időre elkészíteni a kívánt darabszámot, Árapatakról hasonló varrottast lehet kapni. Nem pontosítja viszont, hogy régi darabra gondol-e, vagy más kéz munkájára. Hogy miért választotta Potsa a körjegyzőt az ügy intézésére azzal indokolható, hogy a községi jegyzőknek is tiszteletbeli elnöke volt.⁷ Másrészt Reményik Mátyás is, akárcsak a Benczédi család, a községüket szolgáló értelmiségiek voltak, akik a szellemi élet szervezésében is vezető szerepet játszottak. 1903 januárjában az Ifjúsági Egyesület műsoros estélyt rendezett, amelyen Reményik Mátyás, az Egyesület elnöke beszédet mondott, Benczédi István felolvasott, utóbbi feleségével, lányával, Mariskával és másokkal népdalokat énekeltek.⁸

Potsaakövetkező év januárjában írt válaszlevelében a Magyar Kereskedelmi Múzeum igazgatóját arról értesíti, hogy készítettet őt futót, a hatodikat később küldi. (6. *melléklet*) A levél részletes, a megrendelésre készített varrottasok típusait sorolja fel (asztalterítő,

függöny, párnacsúp, paplanlepedő betét), tovább pontosítja, hogy mind a vásznat, mind a varrócérnát a megrendelő viszi. Azok az asztalfutók, amelyeket a párizsi világkiállításra küld, az alapanyagokat és a munkadíjat összeadva 4–5 forintba kerülnek. Azt fejtegeti, hogy ennél olcsóbb áron csak akkor lehetne előállítani, ha házilag a vegyes kender- és gyapotonalból szőtt vásznat használnák, de az kevésbé tartós és esztétikailag sem felel meg az elvárásoknak. A hivatalos levélnek személyes tartalma is van: Potsa ír arról is, hogy ő maga az 1880-as években ismerte meg az árapataki varrottast és azóta ő és ismerősei rendeléseikkel munkát adtak az asszonyoknak. Hangot ad reménységének, hogy a varrottas megtetszik a vásárlóknak, és ezáltal jövedelemhez jutnak az árapataki asszonyok és az ügynek a továbbvitelét az igazgatóra bízta. Kiderül az is, hogy a leánya hozományához rendelte a varrottasokat, és amióta lánya férjhez ment, neki csak jótékonyság a varrottas vásárlása. Potsa őszinte megnyilvánulásának szavait olvashatjuk a jótékonyságról: bár nagy igény van rá a társadalomban, már nem győzi. Érdekes összevetni e levél tartalmát a Potsa halálát követően a *Székelly Nemzet*ben megjelent nekrológgal. Potsát a helyi társadalom a közhasznú intézmények létrehozásáért végzett tevékenysége mellett a jótékony célú adakozásáért tisztelte, például a Háromszéki Takarékpénztár elnöki tisztségének betöltéséért járó tiszteletdíjat jótékony célokra fordította.⁹ Értékeli az árapataki háziipar helyzetét: Simon Demeterné hagyományos, „ősi” mintákat varr, kézimunkái felvehetik a versenyt az iskolázott varrónők munkáival, következőképpen a képzés révén a helyi háziipar fejleszhető. Potsának régi terve, hogy ipartanítónőt alkalmazzanak a községben, aki a lányokat 10 éves koruktól rajzra és kézimunkára oktatóná, hiszen magasabb képzésre nincs lehetőségük, a háziipar pedig biztosítaná a megélhetésüket. Potsa terve már az 1899/1900-as tanévben megvalósult: Benczédi Istvánné női kézimunka oktatást vállalt az állami elemi iskolában.¹⁰ Hasonló terve volt 1903-ban a Marosvásárhelyi Kereskedelmi- és Iparkamarának Maros-Torda vármegyében: „fölkérendő a kereskedelemügyi miniszter, hogy Magyaró és Disznajó községekbe a varrottas munkák tökéletesítésére és piacképes előállítására huzamosabb időre szakértő munkatanítónőt küldjön.”¹¹ A levél melléklete a Magyar Kereskedelmi Múzeum nyomtatványa, mely a főispánnak mint kiállítónak 50%-os kedvezményt biztosít az öt darab árapataki varrottas postai szállítására.

⁶ DEMETER Éva i. m., 36.

⁷ *Székelly Nemzet*, XXI. évf. 1903/101. szám, 1.

⁸ *Székelly Nemzet*, XXI. évf. 1903/17. szám, 3.

⁹ *Székelly Nemzet*, XXI. évf. 1903/101. szám, 2.

¹⁰ DEMETER Éva i. m., 37.

¹¹ *Székelly Nemzet*, XXI. évf. 1903/159. szám, 2.

A hatodik asztalfutót márciusban küldi Potsa a Magyar Kereskedelmi Múzeumba. (7. melléklet) Az aligazgatótól érkezett válasz Potsa meglepedésére szolgál. (8. melléklet) Az aligazgató a hat asztalfutó átvételét igazolja, azok megfelelnek, és darabját 4 forintért, 10% levonással azonnal hajlandók kiutalni Simon Demeternének. Az esztétikai ízlésre vonatkozó sztereotípiák konkrét kijelentés formáját ölti: hangsúlyozzák, hogy a piros és rózsaszín színekben készült varrottasok tetszenek különösen. A futókból ezen az áron évente 50–60 darabot értékesíteni tudnának, és más hasonló munkákból mintákat kérnek. Megerősítik, hogy az árapataki háziipart be fogják mutatni a párizsi világkiállításon, ha újabb szállítmány érkezik. Potsa Reményikhez címzett levelében azt írja, hogy végre eredményt ért el az árapataki háziipar tekintetében, de kellene egy vállalkozó, aki beszervezi a varrni tudó asszonyokat, hogy a megrendelést elkészítsék, mert ő közreműködik ugyan, de nem válik kereskedővé. A már elküldött hat darabot ő kifizette, és a párizsi világkiállításra szánja, nem eladásra. A 4 forintos árat a három singes futóért megfelelőnek tartja, szerinte 5–10 darabot kellene rendre küldeni, hogy hamarabb jussanak pénzhez a készítőik. Kéri a további mintákat: függöny, párnacsúp, asztaltakaró.

Az aligazgató sürgeti a választ a március 13-i levelére, várja a megerősítést, hogy a felkínált árat elfogadják-e és küldenek-e még varrottast. (9. melléklet) További igényt közvetít: Londonban magyar ünnepeket rendeznek a magyar háziipari cikkeknek az ottani piacon való bevezetésére és az árapataki varrottas is helyet kapna a bemutatáson, ha érkeznek újabb darabok. Potsa válasza mind az ő, mind a megbízottja, az árapataki jegyző családját ért szomorú eseményről említést tesz: mindketten feleségüket veszítették el.¹² Potsa Józsefné, született Potsa Mária április 1-jén hunyt el, de súlyos betegsége több hétig húzódott, és a főispán idejét lekötötte a betegápolás, meg is írja, hogy lelkiállapotát és egészségét is megviselte a tragédia, és ezért nem válaszolt.¹³ Tájékoztatja az aligazgatót, hogy a hat futó a saját tulajdona és rendelkezhetnek azokkal, és biztosítja, hogy a varró asszonyoknak az előlegezése megoldható. Reményik Mátyásné született Szerda-Szentannai Antalfi Máriskó április 4-én halt meg rövid szenvedés után, Potsa levele szerint a szülésbe. Közben április 3-án megérkezik Potsához a jegyző jelentése (tehát még a halálest előtt eleget tesz Potsa kérésének), amely nincs a levelek között, mert Potsa az eredetit küldte tovább a Kereskedelmi Múzeum aligazgatójának. A jegyző további mintákat küld,

ezeket Potsa továbbítja, a temetést követően pár nappal, április 11-én írt leveléhez mellékelve a jelentéssel együtt. A jelentésre reagálva a főispán értesíti, hogy a helyi kereskedésben talált megfelelő vásznat, és sürgeti, hogy fogjanak hozzá a 60 darab futóhoz. Az Első Székely Szövőgyár boltjában lehet fejtőt vásárolni, de aláhúzza, hogy kék színű nem kell. Mivel Potsának azt jelezték, hogy a piros és rózsaszínű varrottasok a legcsinosabbak, Potsa kéket egyáltalán nem rendel. A nemzetiségek színpreferenciája egyértelművé válik a rendelésekből, a folyamatnak az eredménye a nemzetiségekhez színhasználatot kapcsoló sztereotípiák: piros – magyar, kék, fekete – szász, tarka – román.¹⁴ Az 1,5 kg súlyú varrottas postai feladó szelvénye a budapesti Magyar Kereskedelmi Múzeumnak címezve ide van ragasztva.

Az aligazgató a küldött három mintát szépnek és eredetinek tartja, megítélése szerint előnyösen be lehet vezetni a piacra. Mivel pár hét múlva kezdődik a mezei munka, a rendelést szeptemberre halasztja, előreláthatólag olyan mennyiségű varrottast rendelnek majd, ami az árapataki asszonyokat egész télen foglalkoztatni fogja. A mintákat visszaküldi, és annak ellenére, hogy Potsa megírta, hogy a hat futó a saját tulajdona és azt nem adja el, hanem a párizsi világkiállításhoz küldi, postázzák az árát. Potsa a mintákat küldi Reményiknek, és annyit ír, hogy buzdítsa az asszonyokat a varrásra.

Következtetések

Potsának a székely szőttes széleskörű terjesztése érdekében tett példamutató magatartását értékelték: az Első Székely Szövőgyár termékeiből varrott a maga számára nyári ruhákat és azokat hordta; egyik szalonja pedig székely-szőttes szövettel behúzott bútorokkal volt berendezve.¹⁵ Bár ilyen eredményt az árapataki varrottással nem ért el, lelkesen dolgozott annak terjesztésén is. Ő maga úgy érzi, hogy eredményt ért el, amikor a Magyar Kereskedelmi Múzeum évente 50–60 darab eladását helyezi kilátásba. Pozitívan értékelendő mind az ő, mind a körjegyző és Csorba Samu kereskedő tevékenysége az árapataki varrottas háziipar fejlesztése érdekében. Potsának köszönhető az is, hogy az árapataki varrottas szerepelt a párizsi világkiállításon, hiszen az ő ötlete volt, hogy azt érdemes bemutatni. A Székely Nemzeti Múzeum által a világkiállításhoz küldött tárgyak között ugyanis színes selyemfonállal természetes virág- és madármotívumokkal hímzett textíliák, vagy fehér fonállal, subrikolással készített darabok szerepelnek, árapataki varrottas nincs közöttük.¹⁶ Pár évvel később,

¹² Potsa Józsefné gyászjelentője: *Székely Nemzet*, XVII. évf. 1899/50. szám, 3., Reményik Mátyásné gyászjelentője: *Székely Nemzet*, XVII. évf. 1899/50. szám, 4.

¹³ *Székely Nemzet*, XVII. évf. 1899/48. szám, 3.

¹⁴ CSULAK Magda – GAZDÁNÉ OLOSZ Ella 1972, 5.

¹⁵ *Székely Nemzet*, XXI. évf. 1903/101. szám, 2.

¹⁶ Az 1900. évi párizsi nemzetközi kiállítás. Elismervény, 1899. szeptember 15. (5 db) A Székely Nemzeti Múzeum dokumen-

1905-ben Malonyay Dezsőnek a *Magyar nép művészete* című műve számára készítendő fényképek listáján már ott vannak a *Hímzések, varrottasok* kategóriában az új árapataki abroszok, szám szerint 8 darab.¹⁷ Közvetve ah-

hoz is hozzájárult Potsa, aki ekkor már nem élt, hogy az árapataki varrottast méltónak tartották egy reprezentatív műben való megjelentetésre.

Demeter Éva - Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, demetereva@sznm.ro

Irodalom

CSULAK Magda – GAZDÁNÉ OLOSZ Ella

1972 *125 magyar szálánvarrott hímzésminta – Árapatak*, Sepsiszentgyörgy.

DEMETER Éva

2006 Adalékok az árapataki varrottas történetéhez, *Acta (Siculica)* 2006/3, 35–42.

Contribuții la istoria broderiei de Araci 2.

(Rezumat)

Perioada 1893–1899 este bogată în evenimente referitoare: s-a organizat expoziția milenară de la Budapesta, s-au făcut pregătirile expoziției mondiale de la Paris din 1900, era continuă acumularea stocului de mărfuri din Muzeul Comerțului din Ungaria, iar în 1899 la Londra s-a organizat serată maghiară cu scopul introducerii pe piață a unor produse de industrie casnică. Inițiativa prezentării broderiei de Araci cu ocazia acestor evenimente culturale se poate desprinde din corespondența oficială dintre Muzeul Comerțului din Ungaria și József Potsa, comite de Trei Scaune, președinte al comisiei de supraveghere a Muzeului Național Secuiesc.

Contribution to the History of Embroidery from Árapatak (Araci, Covasna county) 2.

(Abstract)

In the period between 1893–1899 the millenarian exhibition was passing off, arrangements were made because of the world exhibition from 1900 from Paris, constantly the stock of the Hungarian Museum for Trade was filled up and in 1899 in London a Hungarian party was thrown to introduce the szekler home industrial goods. The initiative of presenting the embroidery of Árapatak on the occasion of such events can be drawn from the official correspondence between the Hungarian Museum for Trade and József Potsa, Lord Lieutenant of Haromszek county and president of the supervising committee of The Székely National Museum.

tumtárából az elismervényekre és Malonyai kérésére összeállított fényképlista Boér Hunor kollégám hívta fel a figyelmemet. Ezúton köszönöm neki.

¹⁷ Székely Nemzeti Múzeum dokumentumtára, 35/1905. szám, 3.

A tétel nincs kipipálva, Csulak Magda – Gazdáné Olosz Ella mintagyűjteményét használva nem sikerült azonosítanom az árapataki varrottas mintákat Malonyay művében. Valószínűleg csak terveztek, de mégsem küldtek fényképet az új árapataki varrottasokról.

Függelék¹⁸

1.

Érk. 893 29/XI.

Nsgos Herényi József m. kir. ipari felügyelő úrnak

Budapesten
Kereskedelmi Múzeum

Hivatalos kiállítási ügyben

Hivatkozva idei október hó 15-kén 766 számú becses iratára zárom a háziipari egyesület által állami engedéllyel fenntartott női ipar tanműhely által a milleneumi kiállításon kiállítandó tárgyak jegyzékét és az azok elhelyezésére szükséges tér megjelölését bejelentő vezető tanítónő jelentését.

Zár 2 drb másolatban
1121 Sz. 1188/893

Az 1896-ik évben rendezendő országos nemzetközi kiállításra küldendő tárgyak névsora:

sorszám	darabszám	1894 évre frt	kr	megjegyzés	
1	1	Garnitúra asztalnemű kalotaszegi varrottas	25	-	12 személyre
2	1	Garnitúra ágynemű árapataki vagdaltas	25	-	selyemmel
3	1	Garnitúra asztalnemű vászon hímzéssel	15	-	6 személyre
4	1	Pongyola kabát vertcsipkével	5	-	
5	1	Női ing vertcsipkével	3	-	
6	1	Zsebkendő különböző hímzéssel	6	-	
		Összesen	79	-	
		1895 évre			
1	1	Garnitúra ágynemű ajur és hímzéssel	25	-	
2	1	Garnitúra asztalnemű színes hímzéssel	15	-	6 személyre
3	1	Fésülködő kabát ajur és hímzéssel	5	-	
4	1	Férfi ing hímzéssel	3	-	
5	1	Női ing ajur és hímzéssel	3	-	
6	1	Szalon asztalfutó Puntotirató hímzéssel	15	-	arany és selyemmel
7	1	Szalon kisasztalra "millieu" spanyol hímzéssel	10	-	arany és selyemmel
8	1	zsebkendő tartó elefántcsont hímzéssel	5	-	
9	1	Garnitúra bútortakaró hímzéssel és vertcsipke	22	-	arany és selyemmel
		Összesen	103	-	
		1896 évre			
1	1	Lobogó arany hímzéssel és tűfestéssel	150	-	
2	3	Minta könyv rendezése	15	-	
3	1	Reggeli ruha	15	-	
		Összesen	180	-	
1	-	1894 évre	79	-	
2	-	1895 évre	103	-	
3	-	1896 évre	180	-	
		Összesen	362	-	

Sepsiszentgyörgy 1893 november 28-án

Bartha Vilma
ipartanítónő

2.

2079/1898

Budapest

Nagyméltóságú Főispán Úr!

Az 1900-ik évi párizsi nemzetközi kiállítás magyar osztályának egyik legérdekesebb részét hazánk történelmi emlékeinek gyűjteménye képezendi, melynek számára a kiállítás területén egy külön történelmi pavilon fog emeltetni.

¹⁸ Fontosabb rövidítések: Nsg., Nsgos – Nagyságos; Nmnak, királyi; v. b. t. t. – valóságos belső titkos tanácsos; cs. és k. – császári és királyi; MKM, M Ker M – Magyar Kereskedelmi Múzeum.

és királyi; MKM, M Ker M – Magyar Kereskedelmi Múzeum.

A történelmi kiállítás keretében szándékozom bemutatni a hazánkra oly eredeti jelleget vető ősfoglalkozások emlékeinek tárgyait és a kiállítás ezen részének rendezésére kitűnő tudósunk Herman Ottó úrnak a Magyar Ornithológiai Központ főnökének közreműködését sikerült biztosítanom.

Herman Ottó úr – kinek szakavatott működése ez irányban eléggé ismeretes – már legközelebb felkeresi az ország különböző vidékeit, hogy gyűjteménye számára anyagot és adatokat gyűjtsön, fáradságos kutatásait azonban sikerrel csak akkor remélheti elvégezni, ha őt teendőiben az ország közhatóságai hatható pártfogásukkal támogatják.

Tudván azt, hogy Nagyméltóságod az 1900-ik évi párizsi nemzetközi kiállítás magyar osztályának sikerteljes rendezését mint országos érdeket lelkesen előmozdítani kész leend, van szerencsém tisztelettel kérni, hogy Herman Ottó urat az ősfoglalkozások tárgyainak és eszközeinek összegyűjtése érdekében teendő utazásain erkölcsileg támogatni, őt a szükségésekben tájékoztatni és magas befolyásának érvényesítésével odahatni méltóztatásuk, hogy nevezett jeles a Nagyméltóságod vezetése alatt álló törvényhatóság területén feladatát minél tökéletesebben oldhassa meg.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tisztelem nyilvánítását

Lukács Béla
kormánybiztos

A hátoldalán

< Az 1900-ik évi párizsi nemzetközi kiállítás > m. kir. kormánybiztosának

Budapest

IV. Bécsi utca 3 szám

érk. 1898. 31/IV:

Nagyméltóságú Úr!

< Az 1900-ik évi párizsi nemzetközi kiállítás > on az Árapatak községi népipart akarom bemutatni *varrottásokban*. Nincs rendelkezésemre aláíró ív és a csoport számot sem tudom. Mély tisztelettel kérem azt rendelkezésemre adni.

Fogadja méltóságod tisztelem őszinte nyilvánítását

21/VI 89

1) Főszolgabíró

2) város polgármestere

3) Székely Nemzeti Múzeum

4) Székely Föld és Székely Nemzet

1–4

Kitűnő tudorunk megérkezése alkalmával

ad 1–2

a már előre értesített előljárással nyújtson segédkezet kutatásának sikerére.

Ad 3

Kérem a múzeum igazgatóságát minden segítséget nyújtani és a Múzeum tárgyait tanulmányozásra rendelkezésül adni.

Ad 4

Kérem a megyei sajtó útján felkérni különösen a vármegye papságát, hogy kutatásaiban vezetni és segédkezni szíveskedjenek.

163 745/898/f. é.

3.

3308/P.K.

Budapest 1898 november 28

Nagyméltóságú Főispán Úr!

Folyó évi november 21-én 745 sz. a. kelt nagybecsű soraira vonatkozólag van szerencsém Nagyméltóságodat tisztelettel értesíteni, hogy a háziipari cikkeknek a párizsi kiállításon leendő bemutatása rendezésével a M. Kereskedelmi Múzeum lett megbízva s hogy ennek folytán a múzeum igazgatóját megkerestem, hogy az Árapatak községi varrottásoknak kiállítása ügyében Nagyméltóságoddal mielőbb érintkezésbe lépjen.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tisztelem őszinte nyilvánítását

Miklós Ödön

kormánybiztos helyettes

Nagyméltóságú Potsa József valóságos b. t. tanácsos úrnak, Háromszék vármegye főispánja, stb. stb. Sepsiszentgyörgy

4.

1703/98

Nagyméltóságú Főispán Úr!

Folyó hó 21-én 745 sz. alatt kelt átiratára, amelyet az 1900. évi párizsi nemzetközi m. kir. kormánybiztossága tekintettel arra, hogy a magyar háziiparnak az említett kiállításon való bemutatásával intézetünk bízott meg, elintézés végett hozzánk tett át: van szerencsém értesíteni Nagyméltóságodat, hogy gondoskodni fogunk arról, miszerint az árapataki népipar készítményei saját collectiv kiállításunkban megfelelően képviselve legyenek. E célból külön bejelentés, valamint a költségekről való gondoskodás szüksége nem forog fenn, mert a költségek a Múzeumot illetik azzal, hogy a netáni tényleges eladások után befolyó összegből csekély jutalék le fog vonatni.

A részletes feltételeket későbbben fogjuk tudatni. Azonban hogy tájékozva legyünk a kiállításra szánt cikkekről, szívesen vennők, ha a csatolt szállítási igazolvány felhasználásával minta-collectio küldetnék be háziipari bazárunkba (Kerepesi út: 22 I), mégpedig tekintettel arra, hogy intézetünk egyúttal központi értékesítő helye a magyar háziipari cikkeknek, esetleg árusítás céljából is. Nagyméltóságod erre vonatkozó szíves értesítését várjuk.

Budapesten, 1898, november hó 30-án

Kiváló tisztelettel

Rácz

kir. tanácsos, igazgató

Nagyméltóságú Potsa József v. b. t. t. főispán úrnak

Sepsiszentgyörgy

A hátoldalán: A körjegyző úrnak

Árapatak

A párizsi kiállításon bemutatni akarom az árapataki varrottast és ezért Simon Demeternének a kellő anyagot adtam 6 külön-külön mintára. Ezekből ez ideig csak három darabot készített el.

Szíveskedjen adandó alkalommal ezen asszonyt felhívni, hogy siessen mert az idő eltelik a beküldésre.

Érk. 1898 I/XII.

5.

2001/1898

Nagyméltóságú Főispán Úr

Kegyelmes Urunk

Sepsiszentgyörgy

1373/1898 számú nagybecsű magas rendelete következtében hódolatteljes tisztelettel vagyok bátor jelenteni, hogy árapataki Simon Demeternét az árapataki varrottas munkának sürgős elkészítésére személyesen felkértem az ő házában s azt ígérte, hogy egy darabot elkészít és beküld folyó hó 19-ére, még egyet remél elkészíteni jövő 1899-ik év január hó 10-ig, de a harmadikra még határidőt sem képes mondani; mentségül azt hozza fel, hogy sok apró gyermekei vannak s nem tud állandóan dolgozni. Ajánlottam, hogy valaki egy más arra alkalmas segítséget szerezzen magának, de azt mondja: nem kap, aki oly szépen varrani tudna.

Bátor vagyok megjegyezni, hogy ha a Párisba küldendő darabszámok már megállapítva volnának s ezen asszony a rendes időre elkészíteni nem volna képes, – hasonló varrottast innen Árapatakáról tudnánk kisegítés képpen kapni.

Árapatak 1898. december 10.

Reményik Mátyás

körjegyző

6.

32217-1898

Nagyméltóságú Főispán Úr!

Kegyelmes Uram!

Az 1900 évi párizsi nemzetközi kiállítás m. kir. kormánybiztosa által az 1900-ik évi párizsi nemzetközi kiállításon tartandó kongresszusokról megküldött szabályzatot van szerencsém Nméltóságodnak tiszteletteljesen bemutatni.

Sepsiszentgyörgy 1898 december 28-án

Gábor Péter

alispán

Z 1 drb

A hátoldalán:

Érk. 1899 2/I.

A Magyar Kereskedelmi Múzeum n. tekintetű igazgatóságának

Budapest

Nagyságos igazgató úr!

Hivatkozva 1703/898 számú igen becses értesítésére az 1900 évi párizsi nemzetközi kiállításra készített 5 darab asztalfutót, melyet azért választottam ily mintákra, hogy inkább megvásárolhassa kevesebb tagú család. Még egy futó nem készült el, azt után küldöm.

A hat futó hat ősi mintát képez, melyet az árapataki nép nőtagjai mint házi ipart üres idejökben – mert földműveléssel foglalkoznak – őrzik. Így asztalterítőt, függőnyt, párnacsupot, paplan lepedő bététeket is varrnak megrendelésre, így hogy a vásznat és varró cérnát a megrendelő adja. Korábbi időben ezen varrottas a saját szükségletökre volt. A 80-as években ismerkedtem meg ezen varrottással és az után magam és jó embereimmel igyekeztem munkát adni az asszonyoknak.

Azon nő ki a küldött 5 darabot varrta és a 6dikát – mind különböző – ősi mintát varrt, varrta Simon Demeterné, amint látható teljesen correctül varr, úgy hogy iskolázott művarró nő sem szebben és egyformábban. Igen örvendeznék ha ezen varrottas megtetszenék és a szegény földművelő nép az által háziiparával élelemre jut, mert már én is férjhez adtam egyetlen leányom és így a varrottas már nekem inkább jótékonyosság mint szükséglet.

És a társadalom annyira igénybe veszi a jótékonytságot, hogy nem győzi az ember tovább.

Egy ilyen asztalfutó darabja munkát, anyagot számítva 4–5 forintba kerül. Olcsóban lehetne azt kiállítani ha az a nép által készített vászonra varrodnék, de ez vegyes kender és gyapot anyag, mi nem tartós és nem ízletes. Régi óhajomásom lenne, hogy ezen községben egy ipar tanítóné alkalmaztassék, ki az iskolás leányokat 10 évtől fogva rajz és a többi művelné, mert ezen szegény nép úgysem képes leányainak magasabb műveltséget adni, de így megélhetést nyerne.

Nagyságod kezébe és belátására bízom az ügyet tovább fejleszteni, mert ha önerőből minden képzés nélkül ily műveket képes hagyományos mintákban elkészíteni, akkor kilátás van, hogy fejleszthető.

Fogadja kiváló tiszteletem nyilvánítását

23/I. Km/899

Potsa

Háromszék vármegye főispánja cs. és k. valóságos

b. t. t. és kamarás

Tiszt. és elk. 24/I.

1430/98

4 – 1899/ f. é.

Benne: 1900. évi párizsi nemzetközi kiállításon tartandó kongresszusok szabályzata és egy nyomtatvány

Magyar Kereskedelmi Múzeum

Alulírott igazgató ezennel igazolja, hogy Nagyméltóságú Potsa József főispán úr Sepsiszentgyörgy állomásról Budapestre a MKM állandó háziipari bazárába mint kiállító öt darab Árapataki varrottas árut küld és hogy ezen címre feladandó szállítmány az engedélyezett 50% díjkedvezményre igényt tarthat.

Budapest, 1899 január

Rác

igazgató

7.

A Magyar Kereskedelmi Múzeum T. igazgatóságának

Budapesten

Nagyságos igazgató úr

Idei január hó 23-án 4 számú iratomhoz képest zárom az árapataki varrottasok hatodik mintáját.

Fogadja tiszteletem

Zár egy futó. Tiszt és elk. 9/III.

[Csatolva postai föladó-szelvény]

A hátoldalán: érk. 1899 9/III. 205 – 899/ f. é.

8.

MKM 327/99

Nagyméltóságú

Potsa József v.b.t. tanácsos úrnak

Sepsiszentgyörgy

Vonatkozással Nm-nak f. évi január hó 23-án és március hó 9-én 4. illetve 205. sz. alatt kelt becses átírataira, van szerencsénk közölni, hogy a küldött összesen 6 drb asztalfutó, amelyeknek átvételét ezennel igazoljuk, teljesen megfelel a háziipari bazárunkba

kiállított egyéb hasonló technikájú háziipari cikkeknek. A minták kivétel nélkül szépek és eredetiek s különösen a rózsaszínű és piros fejtővel varrottak igen csinosak. Hajlandók vagyunk a beérkezett 6 db-ot szoros számlára, megtartani, s azok értékét, amennyiben Simon Demeterné darabját 4 frtjával átengedi, a bazárunkat megillető 10% kezelési jutalék levonásával összesen 21 frt 60 krt azonnal kiutalványozni.

Ami a jövőt illeti, azt hisszük, hogy a fenti árban egyelőre 50–60 db-ot tudnánk értékesíteni évenként ezekből az asztalfutókból. Tisztelettel megkeressük azonban Nmodat, hogy amennyiben az ottani háziiparosok az asztalfutókon kívül egyéb e fajta cikkeket is készítenek, méltóztatnék odahatni, hogy azokból is küldessenek minták címünkre.

Egyúttal szíves tudomására hozzuk, hogy a küldött minták alapján az árapataki háziipart mindenestre szívesen bemutatjuk a párizsi nemzetközi tárlaton intézetünk által rendezett collectív háziipari kiállításban, feltéve természetesen azt, hogy újabb szállítmányra számíthatunk.

Fogadja Nmod az ügy iránt tanúsított érdeklődéséért meleg köszönetünket, amellyel vagyunk szíves értesítését várva.

Budapest 1899 március 13

Teljes tisztelettel
kir. tan., aligazgató.

A hátoldalon

Érk. 1899 14/III másolatra T. Reményik Mátyás közjegyző úrnak, Árapatak

Az árapataki népipar emelése érdekében valahára eredményhez jutottam, csak egy vállalkozó embernek kell tovább folytatni és minden szépen varrni tudót felhasználni, hogy a megrendelésnek eleget tehessenek.

Én a nép érdekében szívesen nyújtok közreműködést, de kereskedőnek beállani nem tudok.

Azon 6 darabot, melyet elküldöttem kifizettem és azt a párizsi kiállításra küldöm és nem bocsátom áruba.

Úgy hiszem, hogy 5-ként vagy 10-ként kellene a címre beküldeni amit készítenek, hogy hamarabb pénzhez lehessen jutni.

Én az ígért árat darabonként, mert három singesek, megfelelőnek tartom.

Jó lenne még más mintákat, függöny, párnacsúp, asztaltakaró beküldeni.

Egyébiránt elvárom jelentését mentől elébb.

228/899/f. é.

9.

327/99

Nagyméltóságú Potsa József v. b. t. t. úrnak

Engedje meg Nagym-god, hogy a f. évi március hó 13-án 327. sz. alatt kelt megkeresésünkre visszatérjünk s az abban Nméltóságodhoz intézett kérdéseinkre szíves és lehetőleg mielőbbi választ újból kikérjük. Londonban ugyanis a magyar háziipari cikkeknek az ottani piacon való bevezetésére e hó végén magyar ünnepély rendeztetik, amelyen az árapataki asztalfutók is bemutatathatók volnának. Ez iránt azonban nem intézkedhetünk mindaddig, amíg Nagyméltóságod nyilatkozatát nem bírjuk, vajon a szóban levő cikkek átengedhetők-e az általunk jelzett árakon s újabb küldeményre számíthatunk-e. Szíves értesítését kérve vagyok

Budapest 1899. ápril. 10

teljes tisztelettel
kir. tan., aligazgató

[ráragasztva a postai föladószelvény M. Ker. M. Bp 1,5 kg varrottas]

hátoldalon

Érk. 1899 11/IV.

A M. Kereskedelmi Múzeumnak

Budapest

Nsg. kir. tanácsos aligazgató úr!

Utolsó levele óta szomorú családi gyász esett. Kedélyem és egészségem annyira igénybe vette, hogy választ ez ideig nem küldhettem.

Árapatakon készséggel fogadják az ajánlatot és ha megbízottam neje is szerencsétlen szülés miatt el nem halálozik, már eredmény is lenne.

Miután a küldött 6 futó az én tulajdonom, azt rendelkezésre bocsátom.

Ide zárom tájékozással megbízottam jelentését és az általa beküldött mintákat.

A nép előlegezésére akadály nem lesz.

Fogadja kiváló tiszteletem

277. 297/899/f. é.

Az árapataki körjegyző idei ápril 2-ről 509 sz. alatt az árapataki varrottas népipar tárgyában jelentést tesz.

Az árapataki jegyző

Árapatak

509-es számú iratára értesítem, hogy a helybeli Miske kereskedésben kaptam oly vásznat, mely az általam felküldöthöz hasonlít és hozzá kellene már fogni a 60 darab futóhoz.

T. jegyző

Árapatak

A közösen ért gyászos veszteség miatt ez ideig háborgatni nem akartam, de a kereskedelmi múzeum sürgeti a futókat és e hóban bár 20-at kellene szállítani, a Miske kereskedésben van vászon és az első szövőgyár boltjában fejtő, csak *kék nem* kell.

Ha egy órára bejöhetne, intéznők el.

Hátoldalán:

Érk. 1899. 3/IV.

228 277-899/f. é.

10.

Magyar Kereskedelmi Múzeum

469/99

Nagyméltóságú Potsa József v. b. t. t. úrnak

Sepsiszentgyörgy

Köszönettel véve Nagyméltóságodnak f. hó 11-én 297 sz. alatt kelt becses átiratát, van szerencsém szíves tudomására hozni, hogy a csatolva volt 3 db mintát beható megtekintés után egyidejűleg postán visszaszármaztatom. A minták egytől egyig szépek és eredetiek s hiszem, hogy a forgalomba igen előnyösen be lesznek vezethetők. Szerettem volna már most egyet-mást megrendelni, de miután a háziiparosok már csak néhány napig dolgozhatnak otthon, mert a mezei munka ideje elérkezik, szeptemberre halasztom a megrendelés átírását. De megjegyzem már most, hogy az ősszel feladandó megrendelésünk valószínűleg az egész télen át foglalkoztatni fogja az ottani népet.

Egyúttal van szerencsém értesíteni, hogy az átengedett 6 db asztalfutó ellenértéke fejében postatakarékpénztár útján 21 frt 60 krt küldtünk Nagyméltóságod címére.

Budapest, 1899 ápr. 14

Teljes tisztelettel
kir. tan. aligazgató

A hátoldalán

1899 17/IV.

T. Reményik jegyző úrnak

Árapatakon

Közlöm, hogy a varró asszonyokat buzdítsa munkára

T. Reményik Mátyás jegyző úrnak

Árapatakon

Ide zárva küldöm a mintákat ezen számomra hivatkozva. 1/5/899

297 315/899/f. é.